

הגדרתי היום

לקט מתוך שיחות שנאמרו בישיבת "נחלת שלמה" בני ברק

פרשת ויצא

עצמו. דווקא בלוויית המת שבו החסד כולו אמת, מתגנב היצר ללב האדם ומכניס בו את רצונותיו, שיראו אותו, שידעו שהיה בלוויה, שיעשה את החסד בקבורתו לעיני כל הנוכחים. שם מבחן הצניעות, שם הציון.

במה מתבטאת הצניעות?

אצל רחל מצאנו זאת בכך שמסרה לאחותה את הסימנים. צניעותה של רחל לא הייתה במסירת הסימנים, היא הייתה בכך שלא גילתה לאחותה כי היא מוסרת לה את הסימנים. היא מסרה לה את הסימנים, אך לא גילתה לה אותם.

גם כשהבינה כי לבן אביה הולך להכניס את לאה תחתיה, העבירה ללאה את הסימנים כדי שלא תתבזה אחותה. אך היא עשתה את הצעד הזה באופן שלא תרגיש במעשיה הגדולים. היא מקריבה את משאת חייה, להינשא ליעקב, אך איננה מוכנה שהדברים יתגלו, אפילו לאחותה.

לאור הדברים הללו, ניתן ליישב תמיהה גדולה. בפסוק נאמר: (בראשית ל', י"ד ט"ו), "וַיִּלְךָ רְאוּבֵן בְּיָמֵי קְצִיר חֲטִים וַיִּמְצָא דוֹדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל לָאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רְחֵל אֶל לָאָה תְּנִי נָא לִי מְדוּדָאֵי בְּנֶדֶךְ. וַתֹּאמֶר לָהּ הִמְעַט קָחְתִּיךָ אֶת אִישִׁי וְלָקַחְתְּ גַם אֶת דוֹדָאֵי בְּנֵי...".

לאה אומרת לרחל, שהיא, רחל לקחה ממנה את יעקב. הרי זה דבר מופרך. מי לקח ממני? הרי לפי כל הסיכומים עם לבן, רחל הייתה אמורה להינשא ליעקב. לבן רימה את יעקב והביא לו את לאה במקומה, אי"כ מי לקח ממני? על מי אמורים היו המילים "המעט קחתך את איש"י" להיאמר? על רחל? רחל לקחה את יעקב במקום לאה או להיפך?

והתשובה היא, שכך באמת הרגישה לאה. היא רחל גרמה לה להרגיש כי מה שנישאת ליעקב זה כראוי. היא עשתה עמה חסד עצום אך ללא שלא תרגיש בזה. והיא עוד חשה שעשיו רחל נוטלת ממנה את יעקב.

זו צניעות. לעשות מעשים כל כך גדולים ולא לספר עליהם. לעשות חסד ללא פרסום, גם למי שנעשה עמו החסד. זו הצניעות שהייתה בה ברחל.

וזכות זו היא הזכות שלעתיד לבא תסייע לנו בשוב השם את שיבת ציון. וכמו שנאמר (ירמיה ל"א, ט"ו ט"ז), "כֹּה אָמַר ה' מְנַעֵי קוֹלְךָ מִכְּבִי וְעִינֶיךָ מִדְּמְעָה כִּי יֵשׁ שֹׁכֵר לִפְעֻלְתֶּךָ נְאֻם ה' וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב. וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֶךָ נְאֻם ה' וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם".

מעשים בכל יום

לאדם צריך להיות מאגר בלבו, בו מסתיר את מעשיו הטובים. הוא מעין חדר ייחוד בינו לבין קונו. שם שומר את הדברים היקרים לו, את מעשיו הנעלים. ואת כל מה שמבקש ליטול לעולם האמת. את מעשיו שעשה בשלימות מוחלטת ללא צלצולים וכותרות, לשם שמים.

והצנע לכת עם ה' אלוקיך

"וַיְהִי בְּבִקְרַ וְהִנֵּה הוּא לָאָה... " (בראשית כ"ט, כ"ה). וברש"י, אבל בלילה לא היתה לאה, לפי שמסר יעקב סימנים לרחל. וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה, אמרה, 'עכשיו תכלם אחותי', עמדה ומסרה לה אותן סימנים.

ועל כך אומרים חז"ל (מגילה י"ג), כי בגלל צניעות שהייתה בה ברחל, זכתה שיצא ממנה שאול שהיה סמל לצניעות. ובזכות צניעות שהייתה בשאול, זכה ויצאה ממנו אסתר.

מבואר מכאן, שהצניעות המופלגת של רחל אמנו באה לידי ביטוי בכך שמסרה את הסימנים לאחותה. והדבר לכאורה תמוה, וכי מה ענין מסירת הסימנים קשור לצניעות? אולי חסד הוא? אולי התחשבות בלאה אחותה? אבל צניעות?! מה מקומה כאן?

צניע ומעלי

גם אצל רבי עקיבא מצינו את מידת הצניעות. רחל, בתו של כלבא שבוע, למרות היותה ממשפחה עשירה ואצילה, בחרה להינשא לעקיבא בן יוסף, רועה צאן מדלת העם, שבגיל ארבעים עדיין לא ידע אפילו קרוא וכתוב.

הגמרא (כתובות ס"ב:) מלמדת אותנו כי רחל עשתה זאת משום שבעינה הבוחנת הכירה בו שהוא 'צניע ומעלי' [מעולה וצנוע], היא הבינה כי מידת הצניעות שבו, בכוחה לקדם ולהעלות אותו לדרגות רמות. כפי שאכן במרוצת הימים התברר. כי תחת מעטה הצניעות שבו, יצא שמו לתהילה 'רבי עקיבא' שהיה מגדולי התנאים.

הכנסת כלה ולוויית המת

הגמרא אומרת (מכות כ"ד), דרש רבי שמלאי, תרי"ג מצות נאמרו לו למשה... בא מיכה והעמידן על שלש, דכתיב "הַגִּיד לְךָ אֲדָם מַה טוֹב וּמַה ה' דוֹרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהִצַּנֵּעַ לְכַת עִם אֱלֹקֶיךָ". (מיכה ו', ח')

ובחז"ל, 'עשות משפט' זה הדין. 'אהבת חסד' זו גמילות חסדים, 'והצנע לכת', זה הוצאת המת והכנסת כלה. והלא דברים קל וחומר, ומה דברים שאין דרכן לעשותן בצנעא אמרה תורה והצנע לכת דברים שדרכן לעשותן בצנעא על אחת כמה וכמה. מה עניין הכנסת כלה ולוויית המת ל'והצנע לכת', מה מקומם של מצוות אלה בהלכות צניעות?

ומכאן, נחשפת לנו הגדרה חדשה ונעלית מאד, לדעת צניעות מהי. צניעות היא פנימיות. צניעות היא לעשות הרבה ולא לספר על מעשיו. לא להחצין כל דבר לא לספר ולהראות כל דבר שאנו עושים וכל מעלה שיש בנו. וכפי שמסיק המהרש"א, מכלל צניעות הוא, שלא יודיע אדם מעלתו, כנאמר: "יהללך זו ולא פיך".

דווקא בהכנסת כלה שנעשית ברוב עם, שם יש לכוון את המעשה לשם שמים, לשמח את החתן ואת הכלה ולא את

איזה שני ארנקים אחד ארנק של צדקה ואחד ארנק של פורים ונתחלפו לו והוא נתן הכל לצדקה השיבו ר"י אם ככה אתה בן עולם הבא.

אמר הרב שך מה כתוב כאן? אדם יכול לעשות מעשים גדולים ביותר, מי יודע אם יזכה בהם לעולם הבא? אפילו האדם בעצמו לא יודע מה עומד מאחורי המעשים שלו, אם זה טהור או עם פניות. אבל הדברים שעושים בצנעה בלי פרסומת זה ודאי לשם שמים, ועל זה ודאי יש עולם הבא גדול, זה המודד בעולם הבא כי עולם הבא הוא עולם האמת ושם צריך שיהיו הדברים נקיים לגמרי.

מתני מותר לפרסם?

אם בארזים כך הרגישו, אם מרן הרב שך שהיה גדול הדור, הרגיש כך, מה נענה אנחנו? וכי יש כיום דבר שאינו מפורסם? וכי כל מצוותינו שנעשו בפרהסיא אבדו ותש כוחם לעולם הבא? אין לנו השגות בדרגתם של גדולי ישראל, אך עלינו לברר את חובתינו בעולמינו ואת זכויותינו לעולם הבא.

במקורות מצאנו כי לפעמים יש עניין לפרסם דבר, "מפרסמים עושי מצווה", כגון מי שתורם צדקה, ומקבל על כך "מי שברך", וכן כל מי ששמו מתנוסס על גבי דבר שתורם. כך זה לגבי מרביצי תורה ומחברי ספרים, וכך זה לגבי מצוות רבות עד שכמעט ואין מצוות שאינם נראים לעין? וכי כל אלו חרגו מהכללים של צניעות?

ועוד, הרי מעשים בכל יום שאומרים שבחו של אדם או מקצת שבחו ברבים, כגון בסעודת אירוסין או שבע ברכות וכדומה, וכבר אמרו חז"ל (פרקי דר"א סוף פ"ז), 'החתן דומה למלך... מה המלך הכל מקלסין אותו כך החתן הכל מקלסין אותו כל שבעת ימי המשתה'.

והכלל בזה הוא, כי במקום שיש תועלת, שע"י הצדקה שלו יתנו אחרים אף הם, או שקנאת סופרים תרבה חכמה. או כל מקום שיש בו נקודה שהיא לשם שמים, מצאנו מורה היתר אצל הקדמונים. ועדיין אחרי כל ההיתרים עדיין יש מעשים רבים שבוודאי מי שקיים בהם "והצנע לכת" ירגיש שהוא "עם ה' אלוֹקֵיךְ".

מוכר הירקות

כותב הגר"ח פלגי בספרו "תורה וחיים" (מערכת הלמד"ק קט"ו לשמה), שמעתי מרב זקן אחד שקיבל, כי בימי מהרש"ל הייתה חנות ירקות תחת בית מדרשו, מוכר הירקות היה כל העת בחנות ואף ישן שם. הכל קראו לו 'אברהם מוכר ירקות'. אדם זה היה צנוע בכל דבריו וכמעט ודבר לא היה לו עם שום אדם.

לילה אחד קם מהרש"ל ושמע שר' אברהם היה לומד בסוגיא עמוקה מאוד, ומפרשה פירוש רחב והיה נותן דעתו לכל דבריו. הוא שלח אחריו ושאל לו שאלה עמוקה בש"ס, והלה השיב לו כי הוא עם הארץ ולא ידע מאי קאמרי רבנן. רק אחרי הפצרות וגזירות, פתח פיו והאירו דבריו בחכמה ובקיאיות הפלא ופלא. אותו יהודי התחנן לו שיהא בסוד ולא יודיע הדבר. כך נמשך הדבר זמן מה המהרש"ל מפלפל עמו וגילה שהוא גברא רבה ומצא קורת רוח רבה ממנו.

כשנתבקש המהרש"ל לישיבה של מעלה, ציווה לקהל שיקחו את ר' אברהם מוכר הירקות כממלא מקומו, כי אין כמוהו. ואח"כ בהפצרות ותנאים רבים נתקיימה צוואת הרב.

ומסיים וכותב, מי שיש לו לב יקח מוסר השכל עד כמה הוא גדר תורה לשמה ואת צנועים חכמה והתורה מכרזת עליו ירום ונשא וגבה וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים. (ועד לחכמים)

שמעתי בשם הגה"צ רבי שלמה ברוועדה זצ"ל, כי כדי להתרגל למעלת הצניעות, טוב לקבל על עצמו לעשות בכל יום שני מעשי חסד שיהיו בהסתר ללא שום ידיעה מאף אדם...

קישוט סוכה לשמה

חז"ל אומרים (שבת דף קלג:.) על הפסוק "זה א-לי ואנוהו", התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה ציצית נאה ספר תורה נאה וכו'.

ההדגשה היא התנאה לפניו במצוות, עשה לפניו סוכה נאה...

בספר "בית אברהם", מספר הסופר ר' דוד זריצקי על זקני החבר ר' שמשון רפאל ארלנגר זצ"ל ורעייתו האשה הצדקנית מרת טובע ע"ה את הסיפור הבא:

שנה אחרי חתונתו, עמדו הוא ורעייתו הצדקנית והקימו סוכת פאר. פיארו אותה בכל היופי שהיה להם בביתם החדש, והשקיעו בה את כל היופי שבלבם כדי לקיים את המצווה של 'סוכה נאה'.

עוד הם עוסקים, קלטה רעייתו כמה קטעי מילים שבעלה עומד וממלמל לעצמו.

אמרה לו, 'מה אמרת כעת?'

ביקש ר' שמשון רפאל להסתיר את תפילתו, אולם כאשר אשתו המשיכה להפציר בו, אמר לה, 'בקשתי מהקב"ה שלא יזימן לסוכתנו אורחים לחג סוכות זה'.

יכול כך למה? שאלה אשתו.

כדי שכל הפאר שפארנו את הסוכה, את סוכת המצווה, יעשה לשם מצווה בלבד. לשמו של הקב"ה. ואם יבואו אורחים אלינו, בוודאי יאמרו 'איזו סוכה יפה יש לזוג ארלנגר הצעיר'. נמצא שאנחנו נהנה מעבודתנו, וה'לשמה' לא יהיה שלם.

'אף אני התפללתי כך', נענתה אשתו בחיוך.

עם מה אני בא לעולם האמת?

בזקנותו, שמעו לא פעם את מרן הגרא"מ שך זצ"ל כשהוא בוכה מאד ואומר, 'עם מה אני אבוא לעולם האמת, אין לי עם מה לבוא לשם'. משלא יכלו להרגיע אותו, החליטו שיביאו את רבי שלמה לורנץ, שהוא ידע היטב מה הרב שך עשה במשך ימי חייו. אולי, אם הוא ימנה לפניו את פעולותיו הכבירות והנשגבות, יראה מה שפעל וזה ירגיע אותו.

הוא הגיע אל הרב שך והתחיל להרצות, 'הראש ישיבה עשה ככה ועשה ככה ועשה ככה', הרב שך משיב לו על כל דבר, 'כן כן... כשסיים שאל אותו הרב שך, 'האם סיימת הכל? שאלו הרב לורנץ כ"כ הרבה דברים אמרתי לא מספיק לראש ישיבה להרגיע אותו?'

ענה ואמר הרב שך, 'נכון נכון, עשיתי הרבה דברים, אבל הכל היה בפרסום. בפרסום זה כמו כרטיסיה מנוקבת... זה לא שווה הרבה'.

באותו מעמד הביא לו הרב שך את פירוש המשניות להרמב"ם שכותב בענין רבי חנינא בן תרדיון כשהיו מוציאים אותו להריגה והוא שואל את רבי יוסי בן קיסמא יהיה לי עולם הבא, כשהוא הולך למסור נפש על קידוש השם הוא שואל כזו שאלה האם יהיה לי עולם הבא? איך יתכן? ועוד רבי יוסי בן קסמא השיב לו לא יודע. אולי באמת תביא לי הוכחה שיש לך עולם הבא בסוף הוא נזכר שהיה לו